

9. Мнищенко Є. Право неспроможності у Німеччині / Є. Мнищенко // Санація і банкрутство. - 2008. - № 1. - С. 83–89.

10. Папе Г. Институт несостоятельности: общие проблемы и особенности правового регулирования в Германии Комментарий к действующему законодательству / Герхард Папе. - М. : БЕК, 2002. - 272 с.

11. Попондопуло В. Ф. Производство по делам о банкротстве в арбитражном суде / В. Ф. Попондопуло, Е. В. Слепченко. - СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. - 346 с.

12. Химичев В. А. Перспективные направления совершенствования правового регулирования в сфере несостоятельности (банкротства) / В. А. Химичев // Вестник Высшего Арбитражного суда Российской Федерации. - 2005. - № 65. - С. 165–170.

Надійшла до редколегії 10.11.2010

МИНЬКОВСКИЙ С. В. ПРАВОВОЙ СТАТУС РАСПОРЯДИТЕЛЯ ИМУЩЕСТВОМ ДОЛЖНИКА В ДЕЛЕ О БАНКРОТСТВЕ

Исследована проблема правового статуса распорядителя имуществом должника в судебной процедуре распоряжения имуществом должника в деле о банкротстве. Акцентировано внимание на независимой роли и месте арбитражного управляющего в этой стадии производства.

MINKOVSKY S. LEGAL STATUS OF THE ADMINISTRATOR OF DEBTOR'S PROPERTY

The article is dedicated to the problem of the legal status of the administrator of debtor's property during the legal procedure of the administration of the debtor's property in the course of bankruptcy proceedings. Attention is paid to the independent role and place of the administrator of debtor's property during this period of the procedure.

УДК 349.42(477)

О. М. КРИМСЬКА,

здобувач

Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ УТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Досліджено норми чинного аграрного законодавства, що регламентують порядок створення і функціонування фермерських господарств.

В умовах переходу до ринкових відносин одним з актуальних завдань є формування і здійснення політики сталого розвитку сільськогосподарства і створення оптимальних умов для ефективної роботи всіх його галузей. У даний час сільське господарство в цілому як галузь знаходиться в занедбаному стані, хоча в ньому, як і раніше, зайнята значна частина працездатного населення.

Розвиток фермерського господарства – одна з важливих ланок проведення аграрної реформи. Сьогодні в Україні незначна частина фермерських господарств є високоприбутковими, більшість господарств технічно погано обладнані. Головна причина такого становища – відсутність належної державної підтримки, коштів для надання пільгових кредитів, дефіцит сільськогосподарських машин і обладнання, необхідного для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Удосконалення механізму державного регулювання і управління системою сільськогосподарських підприємств пов'язане з пошуком оптимальних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі народного господарстві, і фермерські господарства як суб'єкти підприємницької діяльності повинні посісти не останнє місце в агропромисловому комплексі України, оскільки ця форма підприємства в Україні історично пов'язана з національним менталітетом працювати на родинній і довірчій основі.

Наукові дослідження правового статусу фермерського господарства здійснювались М. С. Долинською, С. Ф. Домбровським, В. Н. Жушманом, П. Ф. Кулиничем, О. О. Погрібним, Н. І. Титовою, В. Ю. Уркевичем, В. І. Семчиком, М. В. Шульгою, В. З. Янчуком та іншими вітчизняними науковцями. Проте проблемам утворення та функціонування фермерського

господарства приділено недостатньо уваги.

Метою даного дослідження є аналіз положень чинного аграрного законодавства, що регламентують порядок створення і функціонування фермерських господарств.

Вітчизняне аграрне законодавство переживає бурхливий розвиток, перехід від планової економіки до ринкових відносин спричинив значні зміни правового статусу учасників цивільного обігу. Проте правове становище фермерських господарств досі чітко не визначено, що викликає численні дискусії на рівні теорії і практики. Фермерське господарство – це самостійний господарюючий суб'єкт, що означає, що воно є специфічною формою вільного підприємництва, заснованого на принципах економічної вигоди.

Автор приєднується до думки О. О. Погрібного і вважає, що фермерське господарство становить одну з найперспективніших організаційно-правових форм ведення сільського господарства, яка сприяє самостійності й зацікавленості виробника в кінцевих результатах роботи. Існування фермерства в Україні пов'язане передусім із виникненням інституту приватної власності на землю, а відповідно – зі зміною юридичної природи майнових відносин на селі. Тобто воно стосується найважливіших положень аграрної реформи в Україні й формує нового та перспективного суб'єкта аграрно-правових відносин [1, с. 287].

Природні особливості сільського господарства: використання земель як основного засобу виробничої діяльності, залежність результатів праці від природно-кліматичних умов, здійснення трудових процесів на великих площах, їх надзвичайна різноманітність, сезонний характер виробництва, великий розрив між періодом вкладення праці та її наслідками – все це, на думку Н. І. Титової, вимагає спеціальної законодавчої регламентації [2, с. 7].

Як зазначає В. В. Устюкова, розширення можливостей для самостійного здійснення громадянами сільськогосподарської діяльності в різних формах, відродження і становлення фермерського ладу є одним із найважливіших результатів аграрної реформи. Фермерські господарства є основними суб'єктами аграрної реформи, проте як самостійна форма господарювання вони лише стають на ноги [3, с. 1].

19 червня 2003 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про фермерське господарство», у якому знайшли відображення нові положення, спрямовані на розширення сфери фермерського господарювання у сільськогос-

подарському виробництві, підвищення ефективності фермерського господарювання та зростання конкурентоспроможності продукції фермерських господарств на вітчизняному і зарубіжних ринках [4, с. 63].

Аналіз положень зазначеного Закону дозволяє виділити критерії, яким повинен відповідати громадянин, котрий має намір утворити фермерське господарство: повна дієздатність, вік не менше 18 років; добровільне бажання створити фермерське господарство; позитивні результати конкурсного відбору; наявність відповідних матеріальних ресурсів.

Фермерське господарство може бути створене одним громадянином України або кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї, які повинні пройти професійний відбір на право створення фермерського господарства.

Створення фермерського господарства відбувається у три етапи: проходження професійного відбору; набуття права на земельну ділянку для ведення фермерського господарства; державна реєстрація фермерського господарства як юридичної особи.

Проходження професійного відбору особами, які мають намір створити фермерське господарство, є важливим юридичним фактом, з яким пов'язується створення фермерського господарства. Проте постає питання, що таке «кваліфікація» і «досвід роботи у сільському господарстві» і хто та яким чином повинен їх визначати. У літературі кваліфікацію розглядають як сукупність теоретичних знань у певній галузі господарювання, які набуваються в спеціальних навчальних закладах (установах) і підтверджуються спеціально визначеною формою документа даної установи (диплом, свідоцтво). Щодо кваліфікації в сільському господарстві, то це можуть бути знання певного рівня в галузі рослинництва, тваринництва, бджільництва, організації сільськогосподарської праці тощо. Поняття досвіду роботи в сільському господарстві можна трактувати як ведення протягом тривалого часу особистого селянського господарства; участь у діяльності сільськогосподарського підприємства як кваліфікованого, так і некваліфікованого працівника [5, с. 44].

Отже, фермером може стати громадин, який має спеціальні знання або навички з ведення сільськогосподарського виробництва та відповідну матеріально-технічну базу. Здатність громадянина вести фермерське господарство має бути підтверджена документально, наприклад копією документа про закінчення середнього

або вищого навчального закладу аграрного напрямку, витягом з трудової книжки про стаж роботи у сільському господарстві.

На думку автора, якщо фермерське господарство створюється декількома громадянами, то вимогам, визначеним у законі, має відповідати хоча б один із засновників господарства. Такою особою доцільно було б визначити голову фермерського господарства, оскільки це необхідно з метою захисту прав та законних інтересів всього господарства. Фермер може найняти відповідних спеціалістів, проте належним чином організувати свою діяльність він зможе за умови, що сам володіє певними навичками та знаннями в галузі сільського господарства та сільської економіки. Таке положення закону позбавило б можливості для зловживань з боку органів, від яких залежить реалізація права громадян на створення фермерського господарства.

Порядок проведення професійного відбору з питань створення фермерських господарств регламентовано спільним наказом Міністерства аграрної політики України та Міністерства праці та соціальної політики України «Про затвердження Положення про порядок проведення професійного відбору з питань створення фермерських господарств». Висновок (рішення) професійної комісії (витяг з протоколу, засвідчений головою комісії) про наявність у громадянина достатнього досвіду роботи у сільському господарстві або необхідної сільськогосподарської кваліфікації є умовою для державної реєстрації фермерського господарства і надання (передачі) громадянину у власність або оренду земельних ділянок для ведення фермерського господарства із земель державної і комунальної власності [6].

Правовою особливістю створення фермерського господарства є необхідність попереднього одержання земельної ділянки. Відповідно до ч. 2 ст. 31 Земельного кодексу України, громадяни – члени фермерського господарства мають право на одержання безоплатно у власність із земель державної і комунальної власності земельних ділянок у розмірі земельної частки (паю). Порядок приватизації земельних ділянок членами фермерських господарств передбачено ст. 32 Земельного кодексу України. Відповідно до її положень, громадянам України – членам фермерських господарств передаються безоплатно у приватну власність надані їм у користування земельні ділянки у розмірі земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства, розташованого на території

відповідної ради [7]. Це правило не поширюється на громадян, які раніше набули права на земельну частку (пай).

Важливою особливістю створення фермерського господарства є те, що таке право передбачено законодавством виключно для громадян України, тобто іноземні громадяни і особи без громадянства позбавлені права бути засновниками фермерського господарства. Проте ця особливість є закономірною і пов'язана вона з положенням ч. 2 ст. 81 Земельного кодексу України, відповідно до якої іноземні громадяни та особи без громадянства можуть набувати права власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення в межах населених пунктів, а також на земельні ділянки несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві приватної власності. Далі в ч. 4 указаної статті передбачається, що землі сільськогосподарського призначення, прийняті у спадщину іноземними громадянами, а також особами без громадянства, протягом року підлягають відчуженню [7].

Слід також зауважити, що державний акт про право приватної власності на землю видається не на всіх членів фермерського господарства, а лише на ім'я голови господарства.

Специфічною характеристикою порядку створення фермерського господарства є також те, що рішення про надання земельної ділянки для створення фермерського господарства фактично являє собою і рішення про виникнення самого фермерського господарства як суб'єкта аграрних правовідносин.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про фермерське господарство», після одержання державного акта на право власності на земельну ділянку або укладення договору оренди земельної ділянки та його державної реєстрації фермерське господарство підлягає державній реєстрації. Державна реєстрація фермерського господарства здійснюється у виконавчому комітеті міської, районної у місті ради або в районній, районних міст Київ і Севастополь державних адміністраціях за місцем проживання особи або місцезнаходженням земельної ділянки [8].

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» в ч. 1 ст. 4 визначає державну реєстрацію як засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також учинення інших

реєстраційних дій шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру. Порядок проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців включає: перевірку комплектності документів, які подаються державному реєстратору, та повноти відомостей, що вказані в реєстраційній картці; перевірку документів, які подаються державному реєстратору, на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації; внесення відомостей про юридичну особу або фізичну особу – підприємця до Єдиного державного реєстру; оформлення і видачу свідоцтва про державну реєстрацію та виписки з Єдиного державного реєстру [9].

Для державної реєстрації фермерського господарства голова фермерського господарства або уповноважена ним особа особисто або поштою (рекомендованим листом) подає до органу державної реєстрації: а) засновницькі документи (установчий договір про створення фермерського господарства та Статут фермерського господарства); б) реєстраційну картку встановленого зразка, яка є заявою про державну реєстрацію фермерського господарства; в) копію документа, що засвідчує наявність у громадянина на праві власності чи оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення; г) документ, що посвідчує внесення плати за державну реєстрацію фермерського господарства. Для реєстрації фермерського господарства заборонено вимагати інші документи або відомості [8].

Фермерське господарство, навіть якщо воно складається з одного члена, реєструється як юридична особа, а не індивідуальний підприємець. Фермерське господарство як юридична особа здійснює володіння, користування та розпорядження належним йому майном, відокремленим від майна членів фермерського господарства. Зазначені правочини щодо майна фермерського господарства здійснюються відповідно до статуту фермерського господарства, якщо інше не передбачено угодою між членами господарства або законом.

Відповідно до вимог чинного законодавства юридичні особи повинні діяти на підставі своїх статутів. Практика діяльності свідчить, що відсутність статуту в окремих фермерських господарствах ускладнює їх як внутрішні, так і зовнішні правовідносини. Тому кожне фермерське господарство повинно в обов'язковому порядку розробити і прийняти статут. Необхідно за участю юристів-практиків та науковців-аграрників розробити Примірний статут

фермерського господарства і схвалити його на урядовому рівні. Такий статут полегшить фермерам розроблення власних статутів з урахуванням специфіки та практики їх діяльності. Узагальнення роботи фермерських господарств свідчить, що такі господарства, окрім статутів, повинні мати наступні локально-правові акти: Правила внутрішнього розпорядку; Положення про оплату праці та матеріальне стимулювання; Положення про дисциплінарну і матеріальну відповідальність; функціональні положення працівників; контракт про роботу у фермерському господарстві; Інструкцію про порядок укладання договорів тощо. Ці акти повинні обов'язково узгоджуватись між собою і не суперечити нормам чинного національного законодавства [10, с. 271].

На думку С. Ф. Домбровського, причиною недосконалості аграрного законодавства є те, що воно не відображає повною мірою особливості правового регулювання відносин у фермерських господарствах і містить переважно норми загального характеру [11, с. 82]. Ми також погоджуємося з думкою В. В. Нечитайло, що без стратегічно спрямованої аграрної політики з чітким визначенням кінцевої мети, етапів і засобів здійснення неможливе ефективне функціонування фермерських господарств [12, с. 7].

На підставі проведеного дослідження можемо зробити такі **висновки**:

1. Проведення аграрної реформи в Україні, пов'язане з формуванням ринкових відносин, зумовило розвиток сільськогосподарських підприємств усіх форм власності, що, безперечно, робить внесок у валовий дохід країни. У той же час ряд об'єктивних і суб'єктивних причин не дозволяє українським сільськогосподарським товаровиробникам, у тому числі фермерським господарствам, повною мірою розвиватися і вести результативну самостійну виробничо-господарську діяльність. Серед основних причин такого становища можна назвати недосконалість вітчизняного законодавства і загальну несприятливу економічну ситуацію в країні. У сукупності ці причини негативно впливають на становище фермерських господарств, призводять до їх ліквідації або банкрутства.

2. Створення фермерських господарств є важливою частиною ринкового шляху розвитку українського сільського господарства. Фермерське господарство в системі агропромислового комплексу є рівноправною формою ведення господарства поряд з державними, колективними, орендними та іншими підприємствами і організаціями, господарським товариствами.

3. Фермерське господарство становить невід'ємну частину єдиного народногосподарського комплексу, що органічно пов'язаний з усіма ланками його цілісного організму. Фермерське господарство є господарюючим суб'єктом, тобто самостійним учасником економічного обігу на основі товарно-грошових відносин.

4. У випадку створення фермерського гос-

подарства декількома громадянами вимогам щодо наявності спеціальної освіти або досвіду роботи в сільському господарстві має відповідати хоча б один із засновників господарства. Такою особою доцільно визначити голову фермерського господарства, оскільки це допоможе уникнути зловживань з боку органів, від яких залежить реалізація права громадян на створення фермерського господарства.

Список використаної літератури

1. Аграрне право України : підручник / за ред. О. О. Погрібного. – К. : Істина, 2007. – 448 с.
2. Титова Н. І. Аграрне законодавство України / Н. І. Титова // Право України. – 1995. – № 1. – С. 6–11.
3. Устюкова В. В. Правовое положение крестьянского (фермерского) и личного подсобного хозяйства в Российской Федерации : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельное право; аграрное право; экономическое право; природоресурсное право» / В. В. Устюкова. – М., 2002. – 46 с.
4. Кулинич П. Правові питання створення та діяльності фермерських господарств / П. Кулинич // Юридична Україна. – 2003. – № 11. – С. 62–65.
5. Долинська М. С. Фермерські господарства України: землекористування, порядок створення, діяльність та припинення діяльності / М. С. Долинська. – Х. : Страйд, 2005. – 264 с.
6. Про затвердження Положення про порядок проведення професійного відбору з питань створення фермерських господарств : наказ Міністерства аграрної політики і Міністерства праці і соціальної політики від 17 груд. 2003 р. № 452/335 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 4. – Ст. 206.
7. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
8. Про фермерське господарство : закон України від 19 черв. 2003 р. № 973-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Ст. 363.
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : закон України від 15 трав. 2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31. – Ст. 263.
10. Домбровський С. Ф. Особливості подальшого удосконалення законодавства про фермерські господарства / С. Ф. Домбровський // Університетські наукові записки. – 2007. – № 2 (22). – С. 266–272.
11. Домбровський С. Ф. Окремі питання вдосконалення законодавства про фермерські господарства / С. Ф. Домбровський // Правові проблеми залучення інвестицій у сільське господарство та соціальну сферу села : матеріали між нар. наук.-практ. конф. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – С. 81–65.
12. Нечитайло В. В. Селянське господарство фермерського типу в Україні: історія і сучасність / В. В. Нечитайло. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2004. – 436 с.

Надійшла до редколегії 27.10.2010

КРЫМСКАЯ О. М. ПРОБЛЕМЫ СОЗДАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ФЕРМЕРСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Исследованы нормы действующего аграрного законодательства, регламентирующего порядок создания и функционирования фермерских хозяйств.

KRYMSKA O. THE ORDER OF CREATION AND FUNCTIONING OF FARMS

This publication is devoted to research of norms of current agrarian legislation which regulates the order of creation and functioning of farms.